

מג' ואחר כך הוריד החפץ למטה, אבל בתוס' בעירובין (צח: ד"ה נימא) מבואר שאם היה החפץ למעלה מג' והורידו — צריך הנחה על גבי משהו (עפ"י חזו"א סב, ד ועע"ש בסק"ו כג; שו"ת בית זבול ח"ב כ, יט ואילך).

אין חיוב בהוצאות שני חצאי-שיעור אלא בהעלם אחד, אבל בשני העלמות — אין החצאים מצטרפים לחייב (וכדעת חכמים האומרים יש ידיעה לחצי שיעור, וכן הלכה, אבל לרשב"ג — חייב). רבי יוסי אומר: אפילו בהעלם אחד אינו חייב אלא כשהוציא לרשות אחת, (ר"ח ורבנו תם גורסים: מרשות אחת. אבל הנחה אין צריך ברשות אחת), אבל אם מפרידה רשות אחת ביניהם — פטור. [לרבה: כגון רשות היחיד המפסקת בין שתי רשויות הרבים. לאביי: אף כרמלית. לרבא: אף פסל (=) חתיכת עץ. גבוה עשרה טפחים ואינו רחב ד', או רחב ד' ואינו גבוה עשרה, ואפילו דינו כרשות הרבים, שהרבים מכתפים עליו. תוס'].

א. הרמב"ם (שבת יח, כד) פסק כרבי יוסי וכרבה. והריא"ז פסק כרבא. יש לדייק מרש"י שהפסק הרשויות צריך להיות לכל רוחב הרשות, אבל בלאו הכי, נחשבת רשות אחת [הגם שבגטין נחשבת רשות נפרדת גם באופן זה] (עפ"י שפת אמת).
ב. רש"י נקט שקרפף יותר מבית סאתים דינו ככרמלית ואינו מפסיק לדעת רבה. ואין הדבר מוסכם, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב חטאת (ע' רעק"א: תוספות שבת שמו, ח; שו"ת בנין ציון — החדשות, קנד. וראה בבאור דברי רש"י בברכת מרדכי ח"א לא, י).

ג. השפת-אמת צדד שמא לרבי יוסי, המוציא כגרוגרת לרשות זו וחזר והוציא כגרוגרת לרשות נפרדת, אפילו בהעלם אחד — חייב שתיים. ולכאורה נראה מסברה שאין חילוק חטאות בשינוי המקומות, [ובודאי באופן ששגג בעצם איסור הוצאה] והלא לעיל (עב): הוצרכו לימוד מיוחד לחילוק חטאות, ומנין ללמוד חילוק באותה מלאכה, אלא רק לענין צירוף שתי פעולות לחייב, אמר רבי יוסי שאין מצרפים אלא כשהשיעור השלם מונח ברשות אחת, שאם לא כן, אין כאן צורת מלאכה.

דפים פא — פב

- קיא. א. החף והפותחת — האם הם מקבלים טומאה?
ב. הנפנה לנקביו בשבת בחצר ובבקעה — במה יקנה את עצמו ובמה לא יקנה?
ג. אלו הלכות נוספות נאמרו בסוגיא לנפנה בשבת?
ד. אלו הנהגות בריאות ושמירה נאמרו בסוגיא בנוגע לבית הכסא?
ה. האם מותר בשבת להגביה מן הקרקע גוש עפר או עציץ נקוב שיש בהם עשבים, או להניחם על גבי קרקע? ומה דין התולש אותם עשבים?
ו. מהו שיעור חיוב של הוצאת חרס בשבת?
א. חפי פותחת (= שינים שבמנעול, שלא נקבעו בו) טהורים.
לרש"י, החפים עשויים מעצם, וטהורים מפני שאינם ראויים לכלום. לתוס' ורמב"ן, עשויים ממתכת, ואף על פי שראויים קצת ליתגן בפותחת, טהורים משום גולמי כלי מתכות.
קבעם בפותחת — טמאים. ואם היא פותחת של דלת הבית — טהורים, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.

א. לרש"י, הפותחת כשלעצמה טמאה, ואפילו היא של עץ, לפי שיש לה בית קיבול, לקבל המפתח. לתוס' ורמב"ן, אין זה נחשב 'בית קיבול' [מאחר והמפתח אינו עשוי להיטלטל על ידו], אלא החף שהוא עשוי ממתכת, הוא הגורם טומאה לפותחת, וכרבי נחמיה שהולך אחר התשמיש שבכלי ולא אחר המעמיד [אבל לחכמים טהורה כדן פשוטי כלי עץ]. הפותחת (= מנעול) טמאה גם לפני שנקבעה בתיבה. (שהמנעול יש לו תשמיש בפני עצמו, ונחשב ממשמי אדם ולא משמשי כלים. ע' חזו"א כלים יז, יז). ואעפ"כ אם היא מיועדת לדלת הבית — טהורה, מפני שעל דעת כן נעשית מתחילתה, לצורך דבר המחובר לקרקע. תוס' הרי"ד.

ב. פותחת של כלים הבאים במדה (כלים המכילים יותר מארבעים סאה) — נראה שהיא טמאה, ואינה נטהרת משום 'המחובר לטהור טהור'. ואפשר אף הכלי טמא כל עוד הפותחת קבועה בו (עפ"י חזו"א איש כלים טו, טז). ואין סתירה לכך מדברי התור"ד כאן, כי מה שכתב שפותחת הכלי הבא במדה טהורה, היינו לפי ההנחה שהעלה שאין לפותחת טומאה בפני עצמה, אבל לפי מה שהוכיח שאין הדבר כן, יתכן ונשארת בטומאתה גם אם קבעה בכלי הבא במדה).

ב. התירו חכמים לטלטל אבנים בחצר (רש"י. או בשאר כרמלית. תוס' סוכה לו: ויש חולקים) כדי הצורך לקינוח; רבי יוסי אומר: שלש אבנים, כזית כאגוז וכביצה. רבי מאיר אומר: שלש אבנים מקורולות שכל אחת כאגוז. רבי יהודה אומר: כביצה. רבי שמעון ברבי יוסי אומר משום אביו: מלא היד. וכן נמנו וגמרו חכמים בבית המדרש, מלא היד.

רש"י: כמה שנכנס בכף ידו, שלשה אבנים גדולות, או ארבעה וחמשה. רא"ה: שלש אבנים שכל אחת גדולה כמלא היד.

רבי ינאי אומר: אם יש מקום קבוע לבית הכסא (שאם ישתירו לו ערביית יקנח בהן שחרית) — מכניס לשם מלא היד, ואם לאו — כהכרע. (רש"י: כשיעור האמצעי דהיינו כאגוז. רבנו תם (כגרסת ר"ח): כגודל רגל מדוכה קטנה של בשמים. וכן נפסק בשלחן ערוך).

רגב אדמה שהוא קרוב להתפורר — אסור לטלטלו לקינוח, שאינו ראוי לכך. (רב יהודה).

אמר רב ששת: אבן שמלאכתה לאיסור, כגון מדוכה קטנה (לפרש"י ור"ה), אם יש עליה עד (= סימן והוכחה) שהיא משמשת לקינוח — מותר לקנח בה.

לגרסת רבנו חננאל מדובר על אבן גדולה מכביצה, או על כמות אבנים גדולה ממלא יד, שמותר לייטלן לקינוח הואיל ויש עליהן עד, הריהן מוכנות לכך (וכן הסכימו רבנו תם והרמב"ן).

ירדו עליה גשמים וניטשטשה — אמר רב יוסף: אם היה רישומה ניכר מותר (שעדיין לא בטלה הכנתה. רש"י).

הרי"ף פרש שהנידון הוא כשטבעה בקרקע מחמת הגשמים, וכל עוד רישומה ניכר, אין לחוש מליטלה שמא יהא כסותר או כטוחן.

וכן התירו להעלות לגג אבנים לצורך קינוח, (ואין חוששים לטירחה יתירה. רש"י. ואעפ"י שהיה יכול בקלות להכניסן מאתמול. תוס') — משום כבוד הבריות התירו חכמים איסור טלטול דרבנן.

יש אומרים שבבית הכסא הקבוע לו בלבד, לא התירו לטלטל לשם אבנים בשבת, שהרי היה לו להכניסן שם מבעוד יום. ורק אם קבוע גם לאחרים התירו, כי אז אינו נחשב קבוע לו, שמא יימצא שם אחר, ויצטרך לילך למקום אחר. עפ"י הגהות אשר"י, ומובא במג"א. ויש מקלים (לבוש ועוד).

והתוס' (בסוכה לו: צדדו לומר שבבית הכסא הקבוע ומיוחד לבני הבית והוא סמוך לבתים

כגון שלנו, לא התירו לטלטל, כי היה לו להכין מבעוד יום. ואולם הפוסקים נקטו להקל
(ע' משנ"ב ובאה"ל שיב, א).

ריש לקיש אומר: מותר לקנח בצרור שעלו בו עשבים, [שאף על פי שיתכן ויתלוש אותן בשימוש,
דבר שאין מתכוין מותר, וכרבי שמעון. ואעפ"י שמגביה את הצרור עם העשב מן הקרקע, אינו נחשב
משום כך ל'תולש' ממש, והתירו חכמים לצורך זה].

ולפי דיחוי הגמרא בגטין (ז): יש לומר שהוא 'תולש' מדאורייתא ואסור (עפ"י תוס'). וכן משמע
מדברי הרמב"ם (שבת ה, ד, ובמגיד משנה).

היו לפניו צרור וחרס — רב הונא אומר: מקנח בצרור ולא בחרס [משום סכנת פציעה או כשפים.
ואולם באוגני כלים שהם חלקים ואינם מקרעים את הבשר — יקנח בהם], ורב חסדא אומר: מקנח
בחרס (לפי שיש עליו תורת 'כלי'. ואינו חושש לפציעה, דלא כרבי יוחנן דלעיל. 'חדושי הר"ן') ואין
מקנח בצרור.

הרי"ף פסק מקנח בחרס ולא בצרור, ודוקא בחרס של אגני הכלים.

היו לפניו צרור ועשבים (מחוברים. רש"י. ברי"ף הגרסה: עלים) — נחלקו רב חסדא ורב המנונא האם
יקנח בצרור ולא בעשבים (כי העשבים חותכים את הבשר, ואפילו הם לחים (הג"א; 'חדושי הר"ן').
ורבותינו מפרשים משום תלישה. רש"י), או בעשבים [בעודם מחוברים, ובלחים ולא ביבשים, משום
סכנת פציעה].

פסק הרי"א² לקנח בעשבים, שגם אם ייתלשו — דבר שאין מתכוין מותר. ואולם עשבים
לחים ביותר שאי אפשר שלא יתלוש בקינוחו — אסור. וכן ביבשים אין לקנח משום סכנה.

ג. אמר רבא: אסור למשמש בצרור בשבת (לפתיחת נקביו. רש"י) כדרך שמשמש בחול (משום השרת
נימין, אבל התירו לעשות זאת כלאחר יד (כגון אוזח צרור בשתי אצבעות. רש"י).

רבנו חננאל מפרש 'למשמש' — להחליק הצרור כדי שלא ישרט את בשרו, והנידון הוא
משום כתישה (רא"ש) או משום ממוח (הג"א).

אמר רב הונא: אסור לפנות בשדה ניר בשבת, שמא יטול צרור מעל גבשושית ויניחנה במקום גומא,
ונמצא משהו הקרקע והרי זו תולדת 'חורש'.

ובשדה ניר של חברו בכל אופן אסור, משום שמזיק לה בדריכתו (פוסקים).

אסור לקנח בחרס חד [בחול ובשבת], ואעפ"י שמשום השרת נימין אין לחוש (לרבי שמעון) משום
שאינו מתכוין, אסור הדבר מצד סכנה. (רבי יוחנן. אבל רב חסדא חולק. 'חדושי הר"ן').

'אבל במקום או באדם שאין לחוש לכך — מותר' (מאירי).

הלכה נוספת, ע"ע בביצה לב.

ד. עשרה דברים מביאים את האדם לידי תחתונות, ואלו הן: האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים
ומוריגי בהמה בלא מלח ושדרו של דג ודג מליח שלא בישל כל צורכו והשותה שמרי יין, והמקנח
בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקינח בו חברו, [ודוקא בלח, ובאותו צד, אבל ביבש או בצד אחר או
בדבר שהוא עצמו קינח — אפשר]. ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא (יותר מדאי).

[וכן הישיבה המרובה קשה לתחתונות. כתובות קיא. וכן כעס קשה לתחתונות. ע' נדרים כב.].

אסור לקנח בחרס חד, משום סכנת פציעה או כשפים, אבל באוגני הכלים, שהם חלקים — מותר.
אמר רב חסדא: הנכנס לבית הכסא, לא ישב במהרה בחווק, ולא יתאמץ יותר מדי, שמא יינתקו שני
הכרכשת.

המקנה בדבר שהאור שולטת בו — שניו התחתונות נושרות. [ואין בכלל זה עשבים לחים, כנ"ל]. הנצרך לפנות ואינו נפנה — רב חסדא ורבינא, אחד אמר: רוח רעה שולטת בו (רש"י: ריח הפה). ואחד אמר: רוח זוהמא (כל גופו מזוהם). הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו, וזו היא תחלת רוח זוהמא.

הוצרך לפנות ואינו יכול — אמר רב חסדא: יעמוד וישב יעמוד וישב. רב חנן מנהרדעא אמר: יסתלק לצדדין (— ילך לזווית אחרת ויבדוק. רש"י). רב המנונא אמר: ימשמש בצרור באותו מקום. וחכמים אמרו: יסיח דעתו מדברים אחרים. אמר רב ירמיה מדיפתי: ראיתי לאותו ישמעאלי, שעמד ונתישב עמד ונתישב עד ששפך כקדרה.

שנו חכמים: הנכנס לסעודת קבע (וגנאי הוא לו אם יצטרך לעמוד מן הסעודה ולפנות. רש"י. וגם משום רפואה. ריטב"א) — יהלך עשר פעמים ארבע אמות / ארבע פעמים עשר אמות, ונפנה ונכנס וישב במקומו.

ע"ע ברכות סב.

ה. גוש עפר או עציץ נקוב, שיש עליהם צמחים — היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות — חייב משום 'תולש'. (פירוש: מכת מרדות, אבל אינו איסור תורה. עפ"י רש"י ותוס'). היה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע — חייב משום 'נוטע'.

גם בזה כתב בהגהות אשר"י שאינו אלא מדרבנן. ואולם המנחת-חינוך (מוסך השבת 'הזריעה' ב) צדד לומר שחייב מן התורה, שהרי הוא מוסיף בהצמחה, והלא כל הצמחה היא תולדה של 'זורע'.

ואולם התירו ליטול מהקרקע צרור שיש בו עשבים לצורך קינוח, כאמור.

לפי הדיחוי שאמרו בגטין (ז), אפשר שהעציץ באויר נידון כתלוש מן התורה, והמגביהו בשבת מן הקרקע חייב חטאת. ולא התירו זאת לצורך קינוח. עפ"י תוס'. וכן משמע מדברי הרמב"ם שנקט להלכה (שבת ח, ד ובמ"מ. וע' מנחת חינוך — מוסך השבת 'הקוצר' ד; הר צבי כאן; דבר אברהם ח"א כה, ג; שיעורי ר' שמואל גטין ז סע"ב; שבט הלוי ח"ז צה; בית ישי יז, עמ' סח). משמע שאם הפסיק יניקתו לגמרי, כגון בעץ או בבגדים — שייך בו תלישה ונטיעה מן התורה. הגהות אשר"י.

התולש עשבים מעל גבי צרור — חייב חטאת, כי תולשם ממקום גדולם (ריש לקיש).

ו. חרס — כדי ליתן בין פצים לחברו — דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כדי לחתות בו את האור [מיקידה גדולה]. רבי יוסי אומר: כדי לקבל בו רביעית. [והוא שיעור קטן משל רבי מאיר].

פרק תשיעי; דפים פב — פג

ק"ב. מהם דיני טומאות עבודה זרה ומשמשיה; זב ונדח; שרץ; נבלה; מת; לענין —

א. מקור הדין, מדאורייתא או מדרבנן.

ב. טומאת משא.

ג. היסט.